

האם יוסף באמת סלח לאחיו?

דברים לשולחן שבת משיעורו השבועי של הרב שניאור אשכנזי

ב"ה, גיליון מס' 23 | פרשת ויגש | ה' טבת ה'תשפ"ו

הנורא שעשו לא נבע מרוע לב אמיתי, אלא מפחד ובהלה מהלשנת יוסף ליעקב אודות מעשיהם. אך יוסף לא הסתמך רק על תחושות בטן. הוא ערך לאחים מבחן מתוחכם כדי לברוק האם הם באמת אנשים אחרים ממה שהיו לפני עשרים ושתיים שנה. כל ההתנהגות המוזרה שלו כלפיהם - ההאשמות בריגול, המאסר של שמעון, הדרישה להביא את בנימין, הטמנת הגביע בשק שלו - כל זה היה בעצם ניסיון.

יוסף יצר מצב דומה למה שקרה אז: שוב יש אח מועדף, בן רחל האהובה, שעומד להימכר לעברות. השאלה הייתה: האם האחים יחזרו על מה שעשו? האם יפקירו את בנימין כמו שהפקירו אותו? התשובה הגיעה מיהודה. יהודה קם ואמר: "אני אהיה עבד במקומו. אני לא מוכן שאבא שלי יראה את הילד הזה לא חוזר הביתה". זה היה הרגע שיוסף חיכה לו. הוא ראה שהאחים לא אותם אנשים - הם גדלו, הם למדו, הם השתנו. ואם הם השתנו - סימן שמלכתחילה הם לא היו רעים באמת. הם פשוט היו צעירים ומפחדים ועשו טעות נוראה.

זו תוכנה חשובה מאוד להבנת המריכות שלנו בחיים: רוב האנשים שפוגעים בנו לא עושים זאת מתוך רצון להכאיב. הם פועלים מתוך פחד, מתוך רצון להגן על עצמם, מתוך חוסר ביטחון. אם היינו יכולים להיכנס לראש שלהם, היינו מגלים שהם לא השטן שבנינו בדמיון שלנו - הם פשוט אנשים מבוהלים שטעו בדרך שבה הגנו על עצמם.

הוכח תוכיח

התורה נותנת לנו עצה מעשית להתמודדות עם כעס ושנאה: "לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך". הרמב"ן מסביר את הקשר בין שני חלקי הפסוק: כשמישהו עושה לך רע, אל תשמור את הכעס בלב - תדבר איתו. תשאל אותו למה הוא עשה את מה שעשה. כי "בהוכיחך אותו יתנצל לך, או ישוב ויתודה על חטאו ותכפר לו".

זו תוכנה פשוטה אבל עוצמתית: כשאנחנו כועסים על מישהו, אנחנו בונים לו בראש דמות של מפלצת. אנחנו משוכנעים שהוא רע, שהוא מכוון, שהוא רוצה להרוס לנו את החיים. אבל ברגע שמדברים - מגלים לפעמים אדם אחר לגמרי. מגלים מישהו שפחד, שלא הבין, שטעה. והגילוי הזה מאפשר מחילה אמיתית. אם רק ניקח את אותם כוחות שאנחנו משקיעים במריבות ובשנאה, ונשקיע אותם בלשמור על גשרים פתוחים ובלדבר אחד עם השני - רוב השנאה בעולם פשוט תיעלם.

אחרי עשרים ושתיים שנות פרידה, יוסף עומד מול אחיו ואומר להם: "אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה, כי למחיה שלחני אלוקים לפניכם". במילים אחרות: אל תצטערו על מה שעשיתם - הכל היה לטובה, הקב"ה שלח אותי לכאן כדי להציל אתכם מהרעב.

לכאורה מדובר במחילה נדיבה ומרגשת, אבל אם נתבונן לעומק, יש כאן קושי גדול: נכון שבסוף הכל הסתדר לטובה - יוסף הפך למשנה למלך מצרים והציל את העולם מרעב. אבל התוצאה הטובה הזו קרתה למרות האחים, לא בזכותם. האחים התכוונו להיפטר מיוסף לצמיחתו. הם לא תכננו להעלות אותו לגדולה - הקב"ה הוא זה שהפך את הרעה לטובה. אז מדוע יוסף מדבר אליהם כאילו עשו לו טובה? ויותר מזה: האם יוסף באמת סלח להם בלב שלם, או שרק התנהג יפה כלפי חוץ בזמן שבפנים הוא עדיין נושא את הפצע?

יוסף מחל בלב שלם

בספר הזוהר מובא שאכן, יוסף הצדיק מחל להם ו"לא רק שלא שילם רע לאחיו אלא גמל עמהם חסד". מה ההיגיון בדבר? הרבי מליובאוויטש מסביר: יוסף האמין באמונה שלמה שמה שקורה לאדם בעולם הזה אינו מקרי - הכל מגיע מלמעלה. שום אדם לא יכול לפגוע באדם אחר אלא אם כן נגזר עליו כך מן השמים. חז"ל לימדו אותנו ש"כל דעביד רחמנא לטב עביד" - כל מה שהקב"ה עושה הוא לטובה.

א"כ, האחים היו בעצם שליחים של הקב"ה לגרום ליוסף להגיע למצרים ולעלות לגדולה. הם לא ידעו את זה, הם חשבו שהם פוגעים בו, אבל בפועל הם היו כלי בידי ההשגחה העליונה. אם כך - למה לכעוס עליהם? אדרבה, יש להודות להם על שהיו חלק מהתוכנית האלוקית שהביאה לו טובה כל כך גדולה.

להביט בפנימיות

ההסבר הוא יפה, אבל הוא מתמקד בתוצאה הסופית וכמה שהקב"ה עשה. במקום אחר הרבי מגלה שליוסף הייתה סיבה נוספת למחול - סיבה שנוגעת לאחים עצמם ולא רק למה שקרה בגללם.

יוסף הסתכל על אחיו והבין שהם בעצם לא אנשים רעים. הוא למד להביט עליהם "לא כפי שנראה בחיצוניות, אלא כמו שהם מצד עצם הנשמה" - ושם, בפנימיות שלהם, הם שלמים וטובים לגמרי. המעשה

שאלות לדיון משפחתי

שאלות לילדים:

1. האם קרה לכם שמישהו עשה לכם משהו רע ואחר כך התברר שיצא מזה משהו טוב?
2. למה כדאי לדבר עם חבר שפגע בנו במקום לכעוס בשקט?
3. האם קל או קשה לכם לסלוח?
4. האם פעם גיליתם שחבר לא התכוון לפגוע?
5. מה עוזר לכם להתפייס אחרי מריבה?

שאלות לבוגרים:

1. האם מחילה צריכה להיות מותנית בשינוי של הפוגע, או שעדיף למחול ללא תנאי?
2. האם קרה לכם שגיליתם שמישהו שנראה לכם "רע" היה בעצם מיוחד או מתגונן?
3. למה דווקא שיחה היא הפתרון לשנאה ולא רק החלטה פנימית לסלוח?
4. האם הייתם מסוגלים לגמול טובה למי שפגע בכם קשות?
5. האם האמונה ש"הכל לטובה" עוזרת לכם להתמודד עם פגיעות שספגתם? איך?

סיפור לשבת

אל האיש ושאל אותו: מהם מעשיך? מה עשית שזכית שהקב"ה יעשה לך שני ניסים כאלה - גם להציל אותך מהנחש וגם להציל אותך מנפילה?

ענה לו האיש: מעולם לא היה אדם שעשה לי רעה ולא התפייסתי עמו. וגם כשלא הצלחתי להתפייס עמו במהלך היום - לא הייתי עולה על מיטתי בלילה לפני שמחלתי לו בלבי. ולא רק זאת, אלא שהשתדלתי מאותו רגע והלאה לעשות עמו רק טוב.

כששמע רבי אבא את הדברים, בכה ואמר:

"גדולים מעשיך ממעשי יוסף הצדיק! יוסף ריחם על אחיו - על בני משפחתו שפגעו בו. אבל אתה מרחם על כל אדם, גם על זרים שאין לך קשר אליהם. ראוי אתה שייעשה לך לא רק נס אחד, אלא נס על גבי נס."

בספר הזוהר מסופר:

רבי אבא היה יושב ליד שער העיר לוד, והנה הוא מבחין באדם אחד שנרדם על בליטת עפר שבליטה מצדו של ההר. בזמן שאותו האיש היה שקוע בשנתו, זחל נחש לעברו והתקרב אליו כדי להכישו. לפתע, יצא שרץ קטן מאחד הסדקים, תקף את הנחש והרג אותו - והאיש הישן לא ידע דבר מכל מה שהתרחש סביבו.

לאחר זמן קם האיש משנתו, וברגע שירד מאותה בליטת עפר - היא התמוטטה ונפלה אל העמק שלמטה. אילו היה נשאר שם רגע נוסף, היה נופל עמה אל מותו.

רבי אבא, שחזה בשני הניסים הללו זה אחר זה, ניגש